

TÜRK ROMAN VE HİKÂYESİNDE KÖYE İLK AÇILMA

Dr. Cahit KAVCAR

Çağdaş Türk romanında ve hikâyesinde köy ve Anadolu hayatına ne zaman eğilmeye başlandığı, üstünde durulmaya değer bir konudur. Elbetteki bu eğilme, batılı tarzda edebî eserlerin ortaya çıktığı 1860'-dan sonra olacaktı. Bu konu ile ilgili olarak bazı eserler, ilk köy hikâye ve romanının, Nâbi Zade Nâzım'ın yazdığı ve 1890'da yayımlanan *Karabibik* hikâyesiyle başladığını öne sürerler. Meselâ *Türk Romanında Köye Doğru* adlı bir eseri çıkan Prof. Dr. Gündüz Akıncı: "Köy romanı çığırının 70 yıllık bir geçmişi vardır" diyerek bu çığırın *Karabibik*'le başladığını söylerken,¹ Cevdet Kudret de: "Bu hikâyenin edebiyatımıza getirdiği yeniliklerden biri de, köy hayatını ve köy insanını ilk olarak ele almış bulunmasıdır"² diyor. Tanzimat ve Servet-i Fünun devirleri Türk edebiyatını ele alan Rauf Mutluay da: "*Karabibik* (1890), konusunu Anadolu'dan, İstanbul dışından alan ilk eser olarak dikkati çeker"³ demektedir. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir.

Gerçi *Karabibik* baştan sona bir taşra hikâyesidir. Antalya'nın Kaş ilçesi yakınlarındaki bir köyü ve köylüyü, sert ve çetin gerçekleri ile ele alır. Bu eserde köy ve Anadolu sorunu çok inandırıcı ve yoğun bir şekilde dile getirilir. Ama elimizdeki bazı örnekler, köy romanı ve hikâyesi çığırında *Karabibik*'in ilk eser olmadığını, 1890 tarihinden önce de köy hikâyesi yazıldığını göstermektedir. Ve bunların, köy romanı ve hikâyesi çığırında ihmal edilemeyeceği inancındayız. Çünkü yazarları, daha önceden köye açılma ihtiyacını duymuşlardır. Biz burada, bu konu ile ilgili olarak, birisi önemsiz iki büyük hikâye ile, yayınlansı *Karabibik*'le aynı yıla rastlayan bir roman üzerinde durmak istiyoruz.

1 *Türk Romanında Köye Doğru*, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayımları: 99, Ankara 1961, s. 16.

2 *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, C. 1, Varlık Yayınevi, İstanbul 1965, s. 131.

3 XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servet-i Fünun), Gerçek Yayınevi, 100 soruda dizisi, İstanbul 1970, s. 131.

Şimdilik bilebildiğimiz kadarıyla köyden söz eden ilk hikâye, Ahmed Midhat'ın yazdığı, gerçek bir olaya dayandığı için *Bir Gerçek Hikâye*⁴ adı verilen ve 1876'da yayımlanan bir hikâyedir. Köy ve köy hayatı, en başta, o da çok az bir yer tutmakla birlikte, bize bağlı Ak Deniz adalarından birindeki küçük bir köyden ve köylü yaşayışından -çok az da olsa- söz eden bu hikâyenin, köy romanı ve hikâyesi çığırında ilk belirti olduğu söylenebilir.

Bahtiyarlık: Bu hikâyeye böylece çok kısa olarak dokunduktan sonra şimdi, üstünde dikkatle durulması gereken, fakat şimdiye kadar bu yönüyle hiç ele alınmamış olan, gene Ahmet Midhat'ın yazdığı ve 1885 yılında yayımlanan *Bahtiyarlık*⁵ adlı büyük hikâyeye geçiyoruz. 194 sayfa tutan ve yedi bölümden meydana gelen bu eserde, Anadolu ve köy sorunu büyük bir yer tutuyor. O devirde "hikâye" kelimesinin "roman" anlamında kullanıldığı da gözönüne alınırsa, bu büyük hikâyeye roman demek bile mümkündür.

Bahtiyarlık'ta, Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) de birlikte okuyup mezun olan iki gençten Senâî Bey'in modern şehir hayatını ve Avrupa'yı seçmesine karşılık, Şinâsi'nin kafasında bir köy ideali taşıdığı ve Bursa yakınlarında bir köye yerleşerek toprak ve tabiatla uğraştığını görürüz. Senai alafranga hayat uğruna ne kadar yozlaşmış ve bizden kopmuş ise, Şinasi de o oranda yerli kalmış ve millî özelliklerle yüklü bir tiptir. Bizi burada asıl ilgilendiren de Şinasi oluyor.

Daha Mekteb-i Sultânî'nin üçüncü sınıfında öğrenci iken bu iki delikanlı yatakhane de konuşup tartışırlar. Senâî, şehirlerdeki medenî hayata düşkündür. Köyü, köylüleri ve köylü hayatını hor görür. Şinasi ise tam tersine kır ve köy hayatını üstün tutar, hep bunun özlemi içindedir. Gene böyle bir konuşma sırasında Şinâsi'ye Senâî:

"-Canım! Köylülük âleminin bu kadar âşıkı iseniz köylü olunuz! Köye gidiniz! Ben şehirli olacağım!"
diyor. Şinâsi de karşılık olarak:

"-Evet! Köye gideceğim: Köylü olacağım. Kendimce ettiğim arzuda tâlih dahi yardım eder ise beni mutlaka köylü göreceksiniz!" cevabını veriyor.⁶

4 Ahmed Midhat, *Bir Gerçek Hikâye* (Letâif-i Rivâyât, 9. cüz), Kırk Anbar matbaası, İstanbul 1293 (1876).

5 Ahmed Midhat, *Bahtiyarlık*, Letâif-i Rivâyât, 11. cüz, Kırk Anbar matbaası, İstanbul 1302 (1885).

6 *Bahtiyarlık*, s. 6. Hemen burada, bu sesin edebiyatımızda yepyeni bir ses olduğunu belirtim.

Şinâsi, Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra babasıyla iş ve meslek konusunda konuşur, kendi yağı ile kavrulmak için Anadolu'ya, bir köye gitmeye karar verir: "Babacığım, izin verin ben Anadolu'ya gideyim. Köylülük halini bir tecrübe edeyim" der.⁷ Babası da buna razı olur. Delikanlı, 17 yaşında iken İstanbul'dan ayrılır. Başta Erenköy, Maltepe, Kartal, İzmit ve İznik olmak üzere önüne gelen yerde birkaç gün kalır. İstanbul'dan ayrılışının 70. günü Bursa'ya gelir. Oradan Söğüt kasabasına, arkadaşı Senâî'nin babası Yamalı Musa Ağa'nın yanına varır. Köylü olmak, köylü hayatı yaşamak istediğini söyler. Senâî'nin babası şaşırır ve bu isteği çok yadırgar:

"-Köylü olmağa mı geldin? Aklını mı bozdun a çocuk? Hiç senin gibi okumuş yazmış bir adam köylü mü olurmuş?" der ve Şinâsi'ye deli gözü ile bakar.⁸

Söğüt'te barınamayacağını anlayan delikanlı, oradan ayrılıp Sultan önü sancağına* bağlı Bozok köyüne geliyor. Burası, Sakarya Irmağının Porsuk Çayı kıyısında bir yerdir. Orada emekli subay Süleyman Efendi ile konuşup anlaşır, böylece o köye yerleşir. Pitekas Deresi kıyısında 30 dönüm arazi, 50 dönüm otlak satın alır. Bu köy, Söğüt kasabasına** yarım saat uzaklıktadır.

Şinâsi, daha okul sıralarında iken toprağa büyük bir sevgi duymağa başlamıştır. Öğrenciliğinde, *Köylü Hanesi* ve *Kümesçilik* gibi köye ilişkin kitaplar okurdu. Her tatil günü Kasımpaşa bostanlarına gider, sabahtan akşama kadar bir işçi gibi bahçıvanlık eder, bahçıvanlardan türlü bilgiler alırdı.⁹

İşte bu şekilde yetişen delikanlı, yerleştiği köyde araç sıkıntısı çeker ve İstanbul'daki babasından kazma, kürek, çapa, bel... gibi tarım araçları ister, çağdaş anlamıyla çiftçilik yapmaya başlar. Gündelikçi tutacak parası olmadığı için uzun süre tek başına çalışır. Sonradan kendisine yardımcıları tutar. Tarlasında kümes hayvanları yetiştirir,

7 Aynı eser, s. 55.

8 Bahtiyarlık, s. 58. Bu sözle, 35 yıl kadar sonra öğretmen olarak Anadolu'ya gitmek istediğini söyleyen Feride'ye bir Millî Eğitim yetkilisinin şaşkınlıkla bakması arasında bir yakınlık vardır (Reşat Nuri Güntekin, *Çalıkuşu*, İstanbul 1338, s. 122).

* Osmanlı Devlet örgütünde, Marmara Bölgesine komşu olan ve Porsuk yöresi ile Eskişehir dolaylarını içine alan kesime, Sultan Önü sancağı denirdi ve bu sancak Bursa iline bağlı idi.

** Bugün Bilecik iline bağlı bir ilçe olan Söğüt, eskiden Sultan önü sancağı'na bağlı bir nahiye idi. Daha sonra, Bursa iline bağlı Ertuğrul (Bilecik) sancağı içinde bir kaza merkezi haline getirildi.

9 Bahtiyarlık, s. 69.

onları çok sever. Çalışmalarının karşılığı olan ürünleri görüp aldıkça da mutluluğu artar. Emekli subay Süleyman Efendi'nin uyarısıyla, tarlalarının uygun yerlerine fidan diker. Köyden aşılı kiraz, armut, elma, ayva fidanı alır. Bunları da diker. Bir kulübe yaptırır ve adını *Bahtiyar-hane* koyar.

Bu çalışmaları ve örnek tarımcılığı ile Şinasi, köylüleri uyandırır, onlara örnek olur. Verimli çalışmanın yollarını öğretir. Köyün Köse Muhtar'ı kendisine bir çırak gibi bağlanır. Ve Sultan Önü sancağına geldikten üç yıl sonra, İstanbul'daki babasına yazdığı bir mektupta Şinasi: "Bahtiyarlığın mutlaka köylü âleminde bulunduğu hakkındaki düşüncelerimiz sıhhat ve isabetini ispat eylediler." diyor.¹⁰

Bahtiyarlık'ın 6. bölümü, *Köy Düğünü* (s. 141-169) başlığını taşıyor.*** Bozok köyüne gelişinin üçüncü yılında Şinasi, çok geniş bir çiftliğin sahibi durumuna gelmiştir. Artık o, konu-komşusuna çok yararlı, köylülere her bakımdan örnek olan bir kişidir. Kulübenin yerine, "dört odalı, kutu gibi bir evceğiz" yaptırır. Çiftliğinde bol sayıda küçük ve büyük baş hayvanı vardır. Buğday, arpa, yulaf, pamuk, patates,... gibi türlü ürünler yetiştirir. Artık hayvanları için bir çobanı, ekin biçmek ve harman dövmek için de gündelikçileri vardır.

Böyle bir ortamda Şinasi, arkadaşı Senâi'nin baba bir, anne ayrı kızkardeşi, "geniş omuzlu, boylu boslu bir kız" olan Zeliha ile evlenir. Tam bir köy düğünü yaparlar. Keşiş Dağı (Uludağ) yöresinden köylüler de düğüne gelir. Çünkü Şinasi'nin ünü çevre köylere de yayılmıştır. Konuklara çok zengin bir ziyafet verilir. Bir sonbahar günü yapılan ve üç gün süren bu düğüne, çevre köylerden 6000'den çok kişi gelmiştir.

Artık köylülerin Şinasi'ye verdikleri ad, "İstanbul'lu akıl hocası" idi ve çevredeki köylüler bile onu çok seviyordu. Örnek tarımcılığı, kısa zamanda o yöreye yayılmıştı. Çünkü bu delikanlı, "bir dikili kazık bile olmayan yerlerde kocaman bir çiftlik kurmayı" başarmıştır.

Yazar daha sonra, Senâi'nin alafranga yaşayış özlemi uğruna düştüğü çok acı ve gülünç durumları anlatır. Türk olmaktan utanç duyan ve annesini bile Türk olduğu için hor gören genç adamın acı sonunu, gözler önüne serer. Onun, Şinasi'ye yazdığı son mektuptaki ders alınacak sözleri verir. Ve hikâyeyi: "Çalışmadan elde edilen bir mutluluk kalıcı olamaz." anafikri ile bitirir (s. 194).

10 Aynı eser, s. 75.

*** Bundan 15 yıl kadar sonra Hüseyin Cahit Yalçın'ın da, *Köy Düğünü* adıyla gerçekçi ve gözlemlere dayanan bir küçük hikâye yazdığını görürüz (Hayât-ı Muhayyel, 1899).

Bütün hayatı boyunca yorulmak, bıkip usanmak bilmeden çalışmanın eşsiz örneklerini veren yazar, onurlu yaşama telkininde bulunuyor. Bunun yanı sıra bizce asıl önemli olan nokta, bizden kopmayan ve millî özellikleri kayb etmeyen bir aydının, Anadolu köylüsüne yönelmesi gerektiğini ve köye neler verebileceğini göstermesidir. Buna, 45-50 yıl kadar sonra Ziya Gökalp'in "Halka doğru" diye formüle ettiği anlayışın küçük ve basit bir başlangıcı gözü ile de bakılabilir. Gerçi bu hikâyedeki olaylar ve anlatış biçimi çok inandırıcı değil. Yazarın anlatımında yer yer tutarsızlıklar da görülüyor. Ama ne olursa olsun, Anadolu'ya açılma, köye ve köylüye yönelme bakımından hikâyenin önemli bir başlangıç olduğu ve ihmal edilmemesi gerektiği görüşündeyiz. Çünkü Bahtiyarlık, Karabibik'ten beş yıl önce yayınlanmıştır ve ondan çok daha hacimlidir.

Turfanda mı Yoksa Turfa mı: Konumuzu ilgilendiren bir başka eser de, çıkardığı Mizan gazetesi dolayısıyla Mizancı Murad diye de anılan Mehmed Murad'ın yazıp 1890'da yayımladığı *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*¹¹ adlı romandır. Eserin önsözünde yazar, devrinde "millî roman" teriminin gelişigüzel kullanıldığını, kaba saba aşk olaylarını anlatan eserlere bile "millî roman" denebildiğini söylüyor. Oysa "tehzîb-i ahlâk" (ahlâkı düzeltme) ve "edebiyât-ı ahlâkiyye"den yana olan yazar için, bu tür eserler "millî roman" sayılamaz ve ahlâk bakımından zararlıdır. İşte bu durum üzerine yazar, "millî roman" alanında bir örnek vermek istemiş, "temel kuralları bakımından gerçekten millî roman denebilecek bir eseri okuyuculara sunma çabasına girişmiş"tir (Önsöz). Dönem olarak 1861-1878 yıllarını içine alan bu romanda, Türkiye'nin o devirdeki sosyal durumu, gerçekçi bir görüşle ele alınarak tenkit edilir. "Yönetim aksaklıkları, devlet memurluğu, devlet dairelerinin yürekler acısı durumu, çağdaş yapıya uymayan aile bozuklukları, askerlik düzeni" başlıca eleştiri konularıdır. Bu arada, romanın ana kahramanlarının uzun bir süre Anadolu ve köy hayatı sürdürmeleri var. Zaten ana kahraman Mansur Bey'in hayatı: 1. İstanbul, 2. taşra, 3. askerlik olmak üzere üç bölüme ayrılıyor. Biz de burada, onun taşra yani köy yaşayışını ele alacağız.¹²

11 Mehmed Murad, *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*, millî roman, Mahmud Bey matbaası, İstanbul 1308 (1890); yeni baskısı: Mehmed Murad, *Mansur Bey -Turfanda mı yoksa Turfa mı-* (adıyla), millî roman, yayına hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, Enderun yayınları: 1, Enderun Yayınevi, İstanbul 1972.

12 Yalnız bu arada şunu da belirtelim ki, bu eserde yer alan köy hayatından şimdiye kadar bir cümle ile bile olsun söz edildiğini göremedim (Bkz. İsmail Habib Sevük, Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi, İst. 1924, s. 417-18; Mustafa Nihat Özön,

Cezayir'de doğan ve Paris Tıp Fakültesi'nde öğrenimini tamamlayarak heyecanla İstanbul'a gelen Mansur Bey, başkentte örnek bir doktorluk, öğretmenlik ve memurluk yapar. Bu arada bir sürü hayal kırıklıkları ile karşılaşır, akıl almayacak işlemlere tanık olur. O, ülkücü bir aydın, gerçek bir yurtseverdir. Millî değerlere bağlı, toplumun gelişmesi için eğitimi ana faktör olarak gören bir kişidir.

İşte bu düşünce ile, 20-25 yaşlarındaki Mansur Bey İstanbul'dan ayrılarak, o zamanlarda Aydın Valiliğine bağlı olan Manisa sancağına, orada bulunan Vefiler köyündeki çiftliğine çekilir. O da, Bah-tiyarlık'taki Şinasi gibi, köy hayatı yaşamağa başlar. Romanın önemli bir bölümünü meydana getiren bu bölümde yazar, Mansur'un Veliler Çiftliğindeki yaşayışını, orada köylülerle kaynaşmasını ve yaptıklarını anlatıyor. Delikanlının orada iki katlı ve güzel bir evi, bahçesi, bostanı, on dört bin dönüm toprağı vardır. Mansur, bir-iki hafta içinde köylülerle tanışır ve kaynaşır. Kendini iyice sevdirebilir. "Öküzünü kaybeden, evi yıkılan, tarlası zarar gören köylülere yardım eder, faizsiz borç para verir."¹³

Mansur Bey köyde bir de okul açar. O, "insanları millî okullarda yetiştirmek gerekir" (s. 166) ve "her derdin tek çaresi eğitimidir" (s. 253) görüşünde olan aydın bir kişidir.

Manisa'dan iki öğretmen getirtir, maaşlarını kendisi vererek açtığı okulda ders verir. Köylüler, Mansur'a tam bir güven ve sevgi duyduğu için, çocuklarını onun okuluna göndermekten çekinmezler. Oysa "rüşdiye" adıyla hükümetin açmağa başladığı okullara, "çocuklarımızı gâvur etmek istemiyoruz" diyerek hiç ilgi göstermiyorlardı. Okula gelen öğrenci sayısı 150'yi bulur. Mansur yeni öğretmenler çağırır. Ve genç adam, Anadolu çocuklarının daha yetenekli ve yükselmeye hazır olduklarını gururla, sevinçle görür. O, toplumun düzenlenmesine merkezden değil, taşradan başlamak gerektiği inancındadır (s. 307).

Bu arada, Mansur'un İstanbul'dan bazı konukları gelir. Bunlar, başta amcasının kızı ve öteden beri gizliden gizliye sevdiği Zehra olmak üzere, doktor arkadaşı Mehmet Efendi ve onun kız kardeşi Fatma'dır. Konukları, aynı tip okul elbiseleri giymiş 150 kadar erkek çocuğu

Türk Romanı Üzerine, Türk Dili, Roman özel sayısı, 1964, No. 154, s. 582-83; Gündüz Akıncı, adı geçen eser; Cevdet Kudret, adı geçen eser, s. 115-119; Rauf Mutluay, adı geçen eser, s. 132-33). Oysa Karabibik'le aynı yıl yayınlanan bu eserde, gerçek bir aydının Anadolu köyünü ve köylüsünü ne derece etkileyebildiği, orada yeni bir yaşayış nasıl gerçekleştirebildiği, önemli bir yer tutuyor.

13 Yeni baskı: *Mansur Bey*, İstanbul 1972, s. 305-306.

da karşılar. Öte yandan köylü kızları ve kadınları da, arabalarla gelen konukları selâmlar. Gelenler, Mansur'la birlikte çok tatlı zamanlar geçirirler. Çevreyi dolaşırlar, biraz uzaktaki Karlı Tepe adıyla anılan dağa çıkarlar. Seyrine doyum olmayan ovalara bakarlar (s. 309).

Bir süre sonra Mansur, Zehra ile Veliler köyünde evlenir. Manisa'dan özel olarak gelen bir ilgili, bu gençlerin nikâhını kıyar. Düğün etmezler, ama çiftlikte oturanlarla köylülerin şenlikleri tam bir hafta sürer (s. 321).

Mansur'la karısı Zehra, açılan okulda millî değerleri, erdemleri çok yakından görürler. Okulda sadece okuma-yazma öğretmekle kalmazlar, onu bir tarım okulu (ziraat mektebi) olarak da geliştirirler. Köy kızlarına da Zehra el sanatları öğretir. Bir de örnek çiftlik kurarlar. Bunun için Hollanda'dan bir tarım uzmanı getirirler. Bu köy, tıpkı yeni Türkiye'nin bir çekirdeği durumundadır. Bir iplik fabrikası kurarlar ve ekonomik gelişmeye de önayak olurlar. Onların Batı'dan aldığı, sadece zihniyettir. Bu anlayışla ve teknik araçlarla kendi ham maddelerini değerlendirirler.

Mansur Bey, Veliler Çiftliği'nden 5 Nisan 1292 (1875) günü, arkadaşı doktor Mehmet Efendi'ye yazdığı mektupta, Anadolu halkının özellikleri için şunları yazıyor: "Millî ahlâkımızın güzelliklerini ben övdükçe, sen: (Daha dur, bir kere Anadolu'nun içerlerine kadar gidip bir müddet otur, harici tesirlerden uzak kalmış bölgelerin yerli halkının ahlâk ve ahvaline dikkat et, ancak o vakit Osmanlının millî faziletlerine vakıf olmuş olacaksın.) derdin. Pek haklı imişsin!"¹⁴

Aynı mektupta bu sözlerin ardından: "Burada kurduğum mektebin üç sene zarfındaki ilerleyişini görsen gözlerine inanamazsın. Esasen maksadım köyde imzalarını okumağa muktedir birkaç adam yetiştirmek iken, bizim köy çocuklarının istidat ve isteklerini görünce arzularımı genişletmekten kendimi alamadım. Çocuklar, şimdi okuyup yazdıktan başka hesap, coğrafya, tarih derslerini de öğrenmeye başladılar. Bu halde ben de neye karar versem beğenirsin? Köylü çocukları için bir nevi mahalle mektebi olacak mektebimizi "ziraat mektebi"ne çevirmeyi kurdum...

Mektep ziraat mektebi olunca, yanında bir nümune çiftliği de lâzım olacak. Eski mandrayı nümune çiftliği yaptım. Felemenk'ten bir çiftlik müdürü getirttim. Mektep binası bitmek üzeredir. Ziraat derslerine eylülde başlayabileceğiz.

14 Mansur Bey, s. 323.

Şu tatlı meşguliyet içinde az-çok can sıkacak bir şey varsa o da, en ziyade teşvik ve takdirlerini beklediğimiz mahallî memurların bazı yersiz hareketlerinden ileri geliyor.”¹⁵

Gene aynı mektubun devamında: “Taşrada idare teşkilâtı bazı yerlerde âdeta bir ihmâl ve rüşvet kumpanyası şeklini almıştır.” diyor (s. 327). Rüşvet hem de açıkça alınıp verilmektedir. Üstelik şikâyetle bulunulacak bir yer, başvurulabilecek bir mahkeme de yoktur. Oysa hakları korumak için mahkemeler kurmak ve bunları düzenleyecek bir adliye örgütü gereklidir. Vilâyetlerde yapılan işleri sıkı bir inceleme ve denetimden geçirecek tedbirler almak şarttır. Bu tedbirlerin başında ise eğitim gelir. Çünkü uyanık halk, rüşvete ve görevi kötüye kullanmaya her halde o kadar boyun eğmez (s. 327-28).

Mansur Bey, yine Veliler'den 12 Ocak 1292 (1875) günü arkadaşı doktor Mehmet Efendi'ye gönderdiği mektupta, çoktan beri uğraşmakta olduğu iplik fabrikasını açabildiğini söylüyor. Hemen ardından da: “Yün ve pamuk bizden Avrupa'ya gidiyor. Halbuki köy tezgâhlarımızın muhtaç buldukları iplik İngiltere'den geliyor. Yani bizden kırk paraya alınan ham yün, beş kuruşa olarak yine bize iade olunuyor. Bu ipliği bizde imal etmek üzere fabrikaya lüzum gördüm.. Beş kuruşa satılan Avrupa ipliğinin aynını biz şimdilik yüz paraya çıkarıyoruz. Altmış paraya kadar indirebilmeğe çalışacağım” diyor.¹⁶ Böylelikle, çok önemli bir ekonomik sorunu dile getiriyor.

Anadolu sorunları üzerine bundan çok daha önceleri de kafa yoran Mansur Bey: “Demiryolu ve karayolu yapımı için beş-on mühendisin Anadolu'ya gönderildiği bile yoktur. Yol sorunu büsbütün bir yana bırakılmış, onunla hiç uğraşılmıyor” diyordu (s. 248).

Mansur, “Devlet ileri gelenlerinin Avrupa'yı anlamsız taklitlelerinden bir fayda beklemeyen, bunun zararlarından korkan” (s. 340) bir kimsedir. Onun, ancak batılı zihniyeti ve bizde bulunmayan teknik araçları almaktan yana olduğunu görüyoruz. Ve bu genç adam, ülkemizde bugün bile çözüm bekleyen çok önemli sorunlara ve sosyal yaralara, bundan tam yüz yıl önce parmak basıyor. Onun özellikle Anadolu'nun gelişmesi, sanayi ve ham madde-işlenmiş madde konularındaki düşünceleri ilgi çekici.

Bu eserdeki Mansur ve karısı Zehra, Doğu ve Batı sentezine ulaşmış olan kahramanların, edebiyatımızdaki ilk örneklerinden ikisi

¹⁵ Aynı eser, s. 324-25.

¹⁶ Mansur Bey, s. 328.

olarak karşımıza çıkıyor. Zaten yazarı da çağdaşlaşmayı, “ferdin değişmesi ve çevresini etkileyip değiştirmesi” diye anlıyor. Bu eser, toplum için gerekli bir idealist tip çizdiği gibi, ele aldığı sorunlar bakımından da yol göstericidir. Aynı zamanda otobiyografik bir roman görünümü taşıyor.

Göstermeye çalıştığımız gibi, bu romanda da Anadolu ve köy önemli bir yer tutuyor. Gerçi eser, başlıbaşına bir köy romanı değildir. Bunda da, 1940’dan sonraki köy romanlarında ve hikâyelerinde görülen köklü köy sorunlarını, yoğun ve çarpıcı bir şekilde göremiyoruz ama bu durum, üstünde durulmamayı da gerektirmez. Üstelik *Bahtiyarlık* ile *Turfanda mı Yoksa Turfa mı*, Türk aydınının daha o yıllarda Anadolu’ya yönelmesi gereğini belirtiyor. Gerçek aydınların köyün ve köylünün çehresini olumlu yönde nasıl değiştirebileceği, biraz idealize edilerek de olsa açıkça gösteriliyor.

Ele aldığımız bu eserler, roman ve hikâye tekniği bakımından olsun, gerçeklere uygunluk bakımından olsun, elbetteki tenkit edilebilir. Ancak bunların çağdaş Türk roman ve hikâyesinin başlangıç ürünleri olduklarını, köy roman ve hikâyesinin tarihçesi bakımından ise değer ve önem taşıdıklarını kabul etmek gerekir.

